

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده.....	۱
مقدمه	۲
بخش اول: مفاهیم و کلیات.....	۸
فصل اول: مفهوم دارنده قانونی و اسناد تجاری	۹
مبحث اول: مفهوم لغوی و اصطلاحی دارنده قانونی	۹
گفتار اول: مفهوم لغوی دارنده قانونی	۹
گفتار دوم: مفهوم اصطلاحی دارنده قانونی.....	۱۰
مبحث دوم: مفهوم و ماهیت سند تجاری	۱۳
گفتار اول: مفهوم لغوی و اصطلاحی سند تجاری	۱۳
بند اول: مفهوم لغوی سند تجاری	۱۳
بند دوم: مفهوم اصطلاحی سند تجاری.....	۱۳
گفتار دوم: ماهیت حقوقی سند تجاری.....	۱۸
بند اول: برات.....	۱۹
بند دوم: سفته.....	۲۱
بند سوم: چک.....	۲۳
مبحث سوم: تمیز ماهیت حقوقی دارنده بامالک، متصرف، ذی نفع و دارنده غیر تجاری	۲۳
گفتار اول: دارنده و مالک	۲۳
گفتار دوم: دارنده و متصرف	۲۵

گفتار سوم: دارنده و ذی نفع	۲۷
گفتار چهارم: دارنده غیر تجاری.....	۲۹
بند اول: انتقال مدنی	۲۹
بند دوم: انتقال غیر قانونی.....	۳۰
فصل دوم: حقوق تطبیقی.....	۳۲
مبحث اول: کنوانسیون ژنو	۳۲
مبحث دوم: کنوانسیون آنسیترال	۳۷
بخش دوم: حقوق و تکالیف دارنده قانونی و تکالیف مسئولین سند در مقابل دارنده	
قانونی.....	۴۲
فصل اول: حقوق دارنده قانونی	۴۴
مبحث اول: حق مطالبه وجه	۴۴
گفتار اول : اقامه دعوا به موجب مقررات قانون تجارت و آثار آن	۴۴
گفتار دوم: اقامه دعوا بر اساس اصول کلی و قواعد عام حقوقی.....	۴۷
گفتار سوم: تامین اموال	۴۸
مبحث دوم: حق انتقال و واگذاری	۴۹
گفتار اول: ظهر نویسی	۴۹
گفتار دوم: شیوه های ظهر نویسی به عنوان انتقال	۵۲
بند اول: در وجه شخص معین.....	۵۲
بند دوم: در وجه حامل	۵۲
گفتار سوم : انتقال از طریق قبض و اقباض.....	۵۳
مبحث سوم: حق توثیق	۵۳

۵۴	گفتار اول: مفهوم توثیق.....
۵۸	گفتار دوم: ایرادات و موانع موجود در توثیق.....
۶۳	مبحث چهارم: مالکیت محل.....
۶۳	گفتار اول: مفهوم محل.....
۶۳	گفتار دوم: جایگاه تئوری محل در حقوق ایران.....
۶۹	مبحث پنجم: وکالت.....
۶۹	گفتار اول: وکالت به عنوان وصول.....
۷۴	گفتار دوم: وکالت در اقامه دعوا.....
۷۵	گفتار سوم: وکالت در انتقال.....
۷۶	فصل دوم: تکلیف دارنده قانونی.....
۷۶	مبحث اول: رعایت مواعد.....
۷۷	مبحث دوم: نکول یا اعتراض عدم تأدیه.....
۷۹	مبحث سوم: مرور زمان.....
۷۹	گفتار اول: نسبت به ضامنین.....
۸۱	گفتار دوم: مرور زمان نسبت به ظهرنویس ها.....
۸۴	فصل سوم: تکلیف مسئولین سند.....
۸۴	مبحث اول: برات.....
۸۴	گفتار اول: برات دهنده (صادر کننده).....
۸۵	گفتار دوم: برات گیر.....
۸۷	گفتار سوم: ظهرنویس.....
۸۴	گفتار چهارم: ضامنین.....

گفتار پنجم: شخص ثالث	۸۹
مبحث دوم: سفته	۸۹
مبحث سوم: چک	۹۰
گفتار اول: صادر کننده	۹۰
گفتار دوم: بانک محال علیه	۹۰
گفتار سوم: ضامنین	۹۱
فصل چهارم: حقوق تطبیقی	۹۳
مبحث اول: کنوانسیون ژنو	۹۳
مبحث دوم: کنوانسیون آنسیترال	۹۷
بخش سوم: انواع دارنده اسناد تجاری و طرق حمایت از دارنده قانونی	۱۰۰
فصل اول: انواع دارنده اسناد تجاری	۱۰۱
مبحث اول: دارنده قانونی با حسن نیت	۱۰۱
گفتار اول: مفهوم حسن نیت	۱۰۱
گفتار دوم: طرق استنباط حسن نیت از قانون تجارت	
	۱۰۲
گفتار سوم: آخرین دارنده قانونی	
	۱۰۳
گفتار چهارم: دارنده قانونی ماقبل آخر	۱۰۵

- مبحث دوم: دارنده مدنی اسناد تجاری..... ۱۰۶
- گفتار اول: در صورت تصریح به عدم حواله کرد توسط صادرکننده ۱۰۶
- گفتار دوم: در صورت انتقال بعد از واخواست و گواهینامه عدم پرداخت ۱۰۸
- گفتار سوم: در صورت انتقال بعد از انقضای مهلت و واخواست ۱۰۹
- گفتار چهارم: در صورت وجود ایراد در سند ۱۱۰
- بند اول: ایراد شکلی ۱۱۰
- بند دوم: ایراد ماهوی ۱۱۱
- مبحث سوم: دارنده بدون حسن نیت ۱۱۳
- گفتار اول: تحصیل سند با سوء نیت ۱۱۳
- گفتار دوم: تحصیل سند از طریق نقض سند سنگین ۱۱۳
- مبحث چهارم: تحصیل سند با ارتکاب عمل مجرمانه ۱۱۴
- فصل دوم: حمایت از دارنده قانونی اسناد تجاری ۱۱۶
- مبحث اول: اصول اسناد تجاری ۱۱۶
- گفتار اول: اصل عدم قابلیت استناد به ایرادات در برابر دارنده با حسن نیت ۱۱۶
- گفتار دوم: اصل استقلال امضاءات ۱۱۸
- گفتار سوم: اصل تضامن ۱۱۹
- مبحث دوم: اوصاف اسناد تجاری ۱۲۰
- گفتار اول: تجاری بودن تعهد ناشی از سند تجاری ۱۲۱
- گفتار دوم: جنبه تشریفاتی اسناد تجاری ۱۲۲
- فصل سوم: حقوق تطبیقی ۱۲۴
- مبحث اول: کنوانسیون ژنو ۱۲۴

۱۲۶	مبحث دوم: کنوانسیون آنسیترال
۱۲۸	نتیجه گیری
۱۳۲	فهرست منابع

چکیده

با طرح بحث دارنده قانونی اسنادتجاری و بررسی همه جهات آن از جمله شناسایی دارنده قانونی و حفظ حقوق دارنده قانونی و ارتقاء آن از طریق مطالعه و تفسیر به وسیله قوانین داخلی و مقایسه قانون تجارت با کنوانسیون ژنو و کنوانسیون آنسیترال موجب پیشبرد اصول حاکم بر اسناد تجاری در قانون داخلی و پی بردن به ناشناخته های قانون تجارت و فراهم آوردن زمینه جهت پیوستن به آن می باشد. برای حمایت از دارنده قانونی باید اعتبار اسناد تجاری را افزایش دهیم و ما در این بحث به دنبال این هدف هستیم با تفسیر قوانین به نفع دارنده و اصول حاکم بر اسناد تجاری به نوعی به کار بریم تا دارنده قانونی بتواند سند تجاری را حتی بعد از انجام و اخو است بتواند انتقال دهد (قبل از انقضاء مواعد یک و دو سال جهت اقامه دعوا) و آخرین دارنده نیز بتواند به عنوان جانشین و اخو است کننده به تمام مسئولین مراجعه کند و وجه سند را وصول کند.

مقدمه :

در گذشته های دور زندگی انسان مبتنی بر روابط ساده و غیر پیچیده ای بود اما به مرور ایام با پیشرفت جوامع و افزایش سطح نیازها منجر به توسعه روابط انسانی در زمینه های مختلفی از زندگی اجتماعی و به ویژه در زمینه فعالیت های اقتصادی و بازرگانی گردید و رفته رفته با پیشرفت علوم و پدیدار شدن وسایل ارتباطی امکان معاملات تجاری به آسانی فراهم گردید، لیکن این توسعه و دگرگونی در معاملات و زندگی بشری نمی توانست یک جانبه بوده و همگام با سایر ابزار و لوازم ضروری آن از جمله وسیله ای که سبب تحقق معاملات می گردد ؛ یعنی پول معیار سنجش باشد . بدین توضیح تا زمانی اشخاص تنها برای رفع مایحتاج خود و خانواده اش نیاز به انجام معاملاتی داشته اند امکان وقوع این معاملات به نحو پایایی و کالا به کالا میسر بود ولی به علت مشکلات خاص این قبیل معاملات دیری نپایید که وضع دگرگون شد و شی خاصی موسوم به پول فلزی پای به عرصه وجود نهادودر نتیجه این شی شکفت انگیز توانست نسبت به گذشته بیشتر و بیشتر امکان وقوع معاملات را در زندگی بشر ایجاد نماید . اما رفته رفته این نوع از پول نیز نتوانست با توسعه روابط بشری و دگرگونی جوامع پاسخگوی سطح نیازها باشد چرا که معاملات از ساده به پیچیده و از کوچک به بزرگ توسعه یافت. بنابراین، تسلیم ثمن معامله با پول فلزی به دلیل بالا بودن ارقام آن نه تنها به آسانی ممکن نبود بلکه در عین حال توأم با مشکلات خاص خود از جمله شمردن و حفظ و حمل و نقل آن نیز بوده است. بدین جهت، فکر تأسیس پول کاغذی یا اعتباری به جای پول فلزی که خود واجد ارزش ذاتی ناشی از طلا و نقره بود ؛ ظهور یافت و به حق این پول توانست تسهیلات شایسته ای در گذر رفع این نیاز بشری یعنی معاملات پدیدار سازد و تا بتواند توأم با رشد جمعیت در جهان همگام شده و در نتیجه نیاز افراد را برآورده سازد ؛ معذک این بار به جهت پایه عرصه گذاشتن کالاهای نو ظهور و ارزشمند و افزایش میزان مصرف کالا و

در عین حال احتیاج پیاپی بشر به انواع کالا موجب گردید نه تنها بر حجم معاملات بلکه به ارقام مبالغی که در این راستا بعنوان ثمن یا معیار ارزش رد و بدل می گردد نسبت به گذشته رشد فزاینده و غیر قابل مقایسه ای پیدا نمود و در نتیجه همان مشکلاتی که منجر به تغییر پول فلزی به پول کاغذی گردید بروز نماید؛ ناگفته نماند در این میان رشد تورم در اقتصاد جهانی نیز خود عامل مؤثری در این دگرگونی پول به جایگزین دیگرش بوده است که نهایتاً منجر به تأسیس ابزار جدید دیگری در عرصه تجارت گردید .

اما این بار بر خلاف گذشته که مقتضیات زمان و پیشرفت های اقتصادی و بازرگانی وسیله ی خاصی را بدست بشر سپرد،تجار بودند که به فکر افتاده و ابزاری را جهت رفع نیاز خود و تسهیل در معاملات تجاریشان به وجود آوردند ؛ که رفته رفته در طی زمان شکل خاصی یافته و از مقررات تبعیت نمود و به اسنادتجاری مرسوم گردید . هدف اساسی و اولیه تجار در بوجود آوردن این اسناد ؛ این بود که هر چه بیشتر این اسناد به خصایصی که پول واجد آنست نزدیک تر گردد.بدین توضیح که افراد در برخورد با پول با میل و رضا و اطمینان خاطر پذیرای آن خواهند بود چرا که پول متضمن ارزش خاص بوده و رسمیت عمومی یافته و به آسانی قابل معاوضه با کالای دیگر می باشد بی آنکه نیاز به هیچ گونه تشریفات در انتقال این معیار ارزش به دیگری باشد.

حال که این قبیل اسناد متحمل نقش خطیر و مهمی می باشد آیا جز این خواهد بود که قواعد و اصول حاکم بر آنها الزاماً بایست متفاوت از سایر اسناد و مدارک متداول در میان افراد باشد ؛ مسلم است که در غیر این صورت اسناد تجاری قادر نخواهد بود جانشین شایسته ای برای پول تلقی گردند ؛ تا دارنده آن بتواند در آن واحد این طور تصور نماید که سندی که هم اکنون در اختیار اوست ارزشی در حکم پول خواهد داشت حال باید دید :

اولاً : اسنادی که بتوانند این نقش عظیم را برعهده گیرند اسناد تجاری به مفهوم خاص می باشند که امتیازات خاصی برخوردارند اسناد دیگر ؛ اعم از رسمی و عادی غیر تجاری فاقد آن می باشد و یا به طور کلی آیا می توان ادعا نمود که این اسناد از لحاظ اصول و قواعد متمایز از سایر اسناد اخیر می باشند چرا که قانون تجارت درخصوص اسناد به معنای خاص، بابتی را نگارش نموده و به دنبال اعتبار و ارزش بخشیدن به آن بوده و حمایت از دارنده آن را بدون قید و شرط مدنظر داشته است درحالی که این باب رابه غیر اسناد یاد شده (برات، سفته و چک) به سایر اسناد تسری نداده است. ثانیاً : بر فرض وجود چنین خصائص و ویژگی های ارزنده ای در اسناد تجاری که موجب اشتیاق و استقبال افراد در پذیرش آن می گردد و از لحظه ی پذیرش این اسناد، متصرف آن ؛ با فرض رعایت قواعد و مقررات ویژه قانونی دارنده قانونی آن نامیده می شود ؛ اشخاص اخیر الذکر از چه حقوقی نسبت به این اسناد برخوردارند ؟ حق مطالبه وجه، حق انتقال و واگذاری سند تجاری به غیر، حق توثیق، حق مالکیت نسبت به محل، حق وکالت، بحثی که عنوان و هسته موضوع پایان نامه را تشکیل میدهد.

بدین توضیح چند نوع دارنده داریم؛ دارنده باحسن نیت که شامل دارنده قانونی یا تجاریست و دارنده مدنی که به علت عدم رعایت شرایط شکلی قانون تجارت سند عادی تلقی شده و به تبع آن دارنده نیز دارنده مدنی تلقی می شود و دارنده مدنی برای اثبات ذی حق بودن باید حسن نیت خود رابه اثبات برساند. دارنده بدون حسن نیت به دارنده ای اطلاق می شود که بدون حسن نیت بوده یا مرتکب تقصیر سنگین شده است. دارنده قانونی با پذیرش این اسناد بعنوان جانشین شایسته پول بر این انتظار است که به آسانی بتواند به آن چیزی که این اسناد بعنوان قائم مقام و جانشین آن معرفی شده اند (یعنی پول) دست یابند و اما به زودی خواهیم دید گر چه هدف نهایی این اسناد و واقعیت آنها نیز جز این نبوده که تادارنده قانونی آنها بتوانند وجه نقد در سر رسید را بدست آورند این چنین نبوده

است که این اسناد تنها به عنوان وسیله ای تلقی گردند تا اشخاص به کمک آنها بتوانند به هدف نهایی سند ؛ وجه مندرج در آن دست یابند.

سوالات و فرضیات

کدام دارنده می تواند از مزایای اسناد تجاری بهره مند شود دارنده ای ست که در تحصیل سند سؤنیت نداشته و مرتکب تقصیر سنگین نشود و شرایط شکلی سند تجاری و قانون تجارت را رعایت نماید چنین دارنده، دارنده قانونی و سند، سند تجاری محسوب می شود.

ثالثاً : مسئولین پرداخت اسناد نیز باید چه اقداماتی را برای شناسایی دارنده محق و غیر محق انجام دهند و در صورتی که وظایف خود را به درستی و مطابق قانون عمل نکنند به طوری که در شناسایی دارنده قانونی یا واقعی مرتکب تقصیر شوند یا موجب شود تا دارنده قانونی از حق خود باز ماند چه اشخاصی مسئول جبران خسارات دارنده واقعی خواهند بود؟

مسئولین باید از طرق متعارف، قانونی، امارات موجود و تسلسل ظهرونی موجود در سند دارنده قانونی را تشخیص داده در صورتی که دارنده قانونی نباشد باید وجه سند را به دارنده واقعی بپردازند. چنانچه هر یک از مسئولین به تکلیف قانونی خود عمل نکنند همه مسئولین در مقابل دارنده قانونی مسئول می باشند.

با استفاده از منابع موجود (قوانین داخلی و خارجی، نظریات حقوقدانان و رویه موجود) و با روش مطالعه، فیش برداری، تجزیه و تحلیل مطالب و مواد قانون تجارت و کنوانسیونها سوالات مذکور در فوق به تفصیل پاسخ خواهیم داد. برای نیل به این هدف ابتدا سند تجاری را مورد بحث قرار دادیم که چه نوع سندی تجاریست؟ اسناد حمایت شده در قانون تجارت و آیین نامه اجرایی اسناد لازم الاجرا و سند تجاری به معنای خاص را مد نظر قرارداداده ایم تا دارنده سند تجاری را بتوان با

ضمانت اجرای مربوط به سند مورد حمایت قرار دادوبعد از آن حقوق دارنده را با سایر مفاهیم مشابه مقایسه نمود و همچنین با در نظر گرفتن حقوق دارنده نسبت به سند قصد افزایش اعتبار و ارزش آن را دنبال می نمایم و در بخش پایانی به شناسایی دارنده قانونی و انواع دارنده می پردازیم تا بتوانیم حقوق دارنده قانونی و در غیر این صورت حقوق دارنده واقعی را حفظ نماییم و دارنده با سؤنیت را از حمایت محروم نماییم.

از سوی دیگر به جهت آنکه اصولاً ؛ نقاط ضعف سیستم حقوقی یک کشور در صورت تطبیق آن با نظام های حقوقی دیگر به ویژه کنوانسیونهای بین المللی آشکار خواهد شد ؛ که بدنبال آن می توان راهکاری نوین برای نقاط کور و مبهم موجود در حقوق داخلی یافت و براساس آن در بازنگری قوانین از آن استفاده شایانی نمود. بدین جهت بررسی تطبیقی پایان نامه حاضر بدور از این هدف نبوده است. معذک، ما قانون تجارت را با کنوانسیون ژنو و کنوانسیون آنسیترال مقایسه نموده و از آنجاکه کنوانسیون ژنو در سال ۱۹۳۰ تصویب و پس از تصویب تغییرات اساسی در حقوق فرانسه ایجاد نمود، امید است که با تطبیق این کنوانسیون در زمینه برات و سفته با حقوق داخلی موجبات پیوستن کشورمان به این کنوانسیون را فراهم آورده تا بتوانیم مشکلات عدیده ای که در حقوق تجارت کشورمان در زمینه دارنده قانونی وجود دارد را بهبود بخشید.

کنوانسیون آنسیترال ، در زمینه سفته و برات بین المللی که توسط کمیسیون حقوق تجارت بین الملل سازمان ملل در سال ۱۹۸۰ تهیه و تنظیم گردیده به نظر عده ای از حقوقدانان بقلم آمریکا نیها و طرفداران آنها نوشته شده و در مجموع مبتنی بر نظام کامن لا میباشد و قواعد حقوق انگلیس نیز در آن کنوانسیون بنوعی نقش بسزائی داشته است.

پایان نامه حاضر مبنی بر سه بخش به ترتیب ذیل می باشد :

بخش اول : مفاهیم و کلیات

بخش دوم : حقوق و تکالیف، دارنده قانونی و تکالیف مسئولین درمقابل دارنده قانونی

بخش سوم:انواع دارنده قانونیاسنادتجاری و طرق حمایت از دارنده قانونیاکنون به بررسی هر یک

از سه بخش فوق به ترتیب و بطور مفصل خواهیم پرداخت .

بخش اول :
مفاهیم و کلیات

در این بخش به بررسی مفاهیم واصطلاحات و مقایسه دارنده قانونی و اسناد تجاری خواهیم پرداخت.

فصل اول : مفهوم دارنده قانونی و اسناد تجاری

برای شناسایی دارنده قانونی باید ابتدا دارنده را مورد تجزیه و تحلیل قرار داد؟ تابتوان جایگاه او را تبیین نمود. دارنده قانونی در صورتی معنا می یابد که متصرف سند تجاری باشد و سند تجاری نیز چندنوع داریم که سند تجاری به معنای خاص مورد نظر می باشد و در صورتی مورد حمایت قانون تجارت می باشد که اصول و شکل تنظیم رعایت شده باشد.

مبحث اول : مفهوم لغوی و اصطلاحی دارنده قانونی

هدف از این بحث مقایسه دارنده تجاری و دارنده به طور کلی و آشنایی بیشتر و ارتباط بین معنای لغوی و اصطلاحی دارنده می باشد.

گفتار اول : مفهوم لغوی دارنده قانونی

در لغت نامه فرهنگ معین دارنده از لحاظ لغوی به مالک و کسی که چیزی به او تعلق دارد عنوان شده است^۱. مفهوم مالکیت باشی در ارتباط تنگاتنگ قرار دارد. حق مالکیت که کامل ترین

^۱ - معین، محمد، فرهنگ فارسی، جلد دوم، انتشارات امیرکبیر، ص ۱۴۸۲

حق عینی به شمار می رود؛ بهره برداری از یک شی به معنای مال مادی را مجسم می سازد. به نحوی که حق مالکیت و شی همواره با هم مطرح بوده و به هیچ وجه جدایی پذیر نیستند مالکیت بر اشیاء با کیفیت مرقوم؛ یک موهبت کامل و بلا منازع تلقی می شود. مالکیت حقی است دائمی؛ که به موجب آن شخص می تواند در حدود قوانین تصرف در مالی را به خود اختصاص دهد و از تمام منافع آن استفاده کند.

گفتار دوم: مفهوم اصطلاحی دارنده قانونی

به موجب ماده ۱۸۹ آیین نامه اجرای مفاد اسناد رسمی لازم الاجرا دارنده چک که حق تقاضای صدور اجراییه را دارد اعم است از کسی که چک در وجه او صادر گردیده یا به نام او ظهرنویسی شده است و یا حامل چک (در خصوص چک های در وجه حامل) شخصی نیز که بعد از برگشت خوردن به او منتقل میشود دارنده قانونی محسوب می شود. دارنده شخصی است که وجه برات باید به او پرداخت شود به طور کلی متصرف سند تجاری که در برات بتواند تسلسل لا ینقطع ظهر نویسی ها را اثبات نماید و سند تجاری ایراد ظاهری نداشته باشد دارنده قانونی محسوب می شود^۱ دارنده به طور کلی به مالک اطلاق می شود و حقی که نسبت به اسناد تجاری دارد حق مالکیت گفته می شود که حق مالکیت دارای اوصافی است:

۱- مطلق بودن: به موجب ماده ۳۰ ق.م. بهر مالکی نسبت به ما یملک خود حق همه گونه تصرف و انتفاع دارد، مگر در مواردی که قانون استثنا کرده باشد پس مالک حق همه گونه تصرف را در ملک خود دارد و استثناهای این قاعده باید در قوانین مطرح باشد. در حقوق کنونی این استثنا ها

^۱-حسن زاده، حیدر، جزوه درسی حقوق تجارت تطبیقی، دوره کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران مرکز، انتشارات دانشکده حقوق، ۱۳۸۸، ص ۳۳

چندان فراوان است که به دشواری می توان از اطلاق حق مالکیت سخن گفت مثلاً زمانی که دارنده سند در مهلت قانونی اقامه دعوا ننماید یا گواهی عدم پرداخت دریافت ننماید دیگر نمی تواند علیه امضاکنندگان سند، غیر از مدیون اصلی (برائتگیر در برات و صادرکننده در سفته و چک) اقامه دعوا نماید و مطابق اصل ۴۰ قانون اساسی «هیچ کس نمیتواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد» و این حاکی از آن است که دارنده سند نمی تواند با در دست داشتن سند به اضرار غیر بیانجامد و مثلاً صادر کننده دارنده سند را، از ظهر نویسی منع کند. دارنده نمی تواند به بهانه اینکه دارنده سند می باشد سند را ظهر نویسی کند و در این صورت سند وصف تجاری خود را از دست می دهد و قابلیت نقل و انتقال تجاری ندارد.

۲- انحصاری بودن: مالک یا دارنده سند می تواند هر تصرفی را که مایل باشد در مال خود بکند و مانع از تصرف و انتفاع دیگران نیز بشود مالکیت، در مرحله ایجاد حق فردی است و قانون از این حق در برابر تجاوز دیگران حمایت می کند. ماده ۳۱ قانون مدنی در این زمینه مقرر می دارد «هیچ مالی را از تصرف مالک آن نمی توان بیرون کرد، مگر به حکم قانون» در صورتیکه دارنده سند را گم کرده یا سند به سرقت رود دارنده حق اقامه نمودن دعوا یا مسدود کردن حساب صادر کننده را خواهد داشت تا بتواند با توسل به دلایل و قرائن حق مالکیت خود را اعمال کند اما باندکی تفاوت که در برابر دارنده قانونی از حقوق خود نسبت به سند بازمی ماند.

۳- دائمی بودن: سند تجاری تا زمانی که توسط مسئولین سند وجه آن پرداخت نشود دارنده سند می تواند جهت وصول سند و اعمال حق مالکیت خود به مسئولین مراجعه و از حمایت های قانونی برخوردار شود و در صورت پرداخت سند تجاری توسط هر یک از مسئولین به شکلی که سند تبدیل به لاشه شود در این حالت سند تجاری از اعتبار ساقط شده و دارنده به حقوق خود دست یافته است.

مقنن در قانون تجارت از دارنده بنحو صریح تعریف ارائه ننموده بلکه به صورت عام و کلی مطالبی را مطرح نموده است ولی در قانون صدور چک تعریف متعددی از دارنده چک بعمل آورده است. ماده ۲ قانون صدور چک مصوب سال ۱۳۷۲ مقرر می دارد: دارنده چک اعم است کسی که چک در وجه او صادر گردیده یا بنام او پشت نویسی شده است یا حامل چک (در مورد چکهای در وجه حامل) یا قائم مقام قانونی آنان.

ماده ۱۱ ق. چک در خصوص دارنده چک تعریف دیگری به عمل می آورد گویا به نظر مقنن در هر ماده می توان تعریف خاصی بدست داد لذا چنین اشعار می دارد: «جرايم مذکور در این قانون بدون شکایت دارنده چک قابل تعقیب نیست ... و منظور از دارنده چک در این ماده شخصی است که برای اولین بار چک را به بانک ارائه داده است» با توجه به اینکه مواد ۲ و ۱۱ مذکور به نظر می رسد ارتباط نزدیکی دارند و معذک مطابق ماده ۲ در مواردی که سند تجاری در وجه شخص معینی صادر می گردد و یا سند بنام شخص معینی مورد ظهر نویسی واقع می شود یافتن دارنده قانونی آسان خواهد بود. اما زمانی که سند در وجه حامل تنظیم (چک و سفته و برات ظهر نویسی به صورت سفید امضا) می گردد که سند بصورت قبض و اقباض انتقال می یابد اثبات دارنده قانونی کمی مشکل تر خواهد بود و در واقع شخص دارنده قانونی محسوب می شود مگر اینکه خلاف آن ثابت شود ماده ۳۵ ق.م «تصرف به عنوان مالکیت دلیل مالکیت است مگر اینکه خلاف آن ثابت شود. در نهایت دارنده به شخصي اطلاق مي گردد که سند تجاري در تصرف او باشد.

مبحث دوم: مفهوم و ماهیت سند تجاری

گفتار اول: مفهوم سند تجاری

بند اول: مفهوم لغوی سند

سند در لغت چیزی است که بدان اعتماد کنند^۱ و نوشته ای که در اثبات عمل حقوقی به کار می رود و نوشتهدر صورتی سند است که بوسیله شخص یا اشخاصی که در ایجاد آنها اثر دارند تنظیم شود.^۲

بند دوم: مفهوم اصطلاحی سند تجاری

در خصوص مفهوم اسناد تجاری در ایران نیز همچون فرانسه هیچ تعریف کلی و روشنی وجود ندارد. در واقع هرچه قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ در باب چهارم خود مقررات مربوط به برات، فته طلب و چک را بیان کرده است، اما هیچگاه از آنها تحت عنوان کلی اسناد تجاری یاد نکرده است و بنابراین نه تنها هیچ تعریف کلی قانونی از این اسناد وجود ندارد، بلکه در وجه تسمیه آنها نیز در قوانین مختلف هیچ هماهنگی دیده نمی شود. چنانچه مثلاً در مواردی چون ماده ۷، تبصره ماده ۲۴۴ و ماده ۵۲۸ ق.ت از آنها به عنوان اوراق تجاری نام می برد. اما در هر حال گذشته از تعدد عناوین، آنچه که در عرف تجاری ما و سایر کشورها رایج است همان عنوان اسناد تجاری است، عنوانی که برای یافتن مفهوم آنها چاره ای جز توسل به نظریات علمای حقوق نیست.

۱- معین، محمد، فرهنگ فارسی، جلد دوم (دق)، انتشارات امیرکبیر، ص ۱۹۲۹
۲- کاتوزیان، ناصر، مقدمه علم حقوق، چاپ ششم، ش ۲۹۴

- دکتر حسن ستوده تهرانی: به نظر ایشان اسناد تجاری صرفنظر از معنی کلی که ممکن است داشته باشند و به کلیه اسنادی که بین تجار رد و بدل شوند، تعمیم داده می شود؛ معمولاً اسناد و اوراقی می باشند که قابل معامله بوده و معرف طلبی با سررسید مدت کم می باشند.^۱

-دکتر محمدعلی عبادی: اسناد تجاری به طور مطلق، کلیه اسنادی هستند که بین تجار در داد و ستد رد و بدل می شوند. اما در اصطلاح حقوق تجارت، عبارت از اسنادی هستند که قانون تجارت از آنها نام برده و آنها را تحت شرایط خاصی قرار داده است.^۲

-دکتر عبدالحمید اعظمی زنگنه: اسناد تجاری به معنای اعم عبارتست از کلیه اسنادی که در تجارت مستعمل است و در اینصورت عده آنها محدود می گردد، ولی به معنای اخص مقصود از اسناد تجاری، اسنادیست که قانون تجارت برای آنها مزایای مخصوص قایل شده است که مهمترین آنها ضمانت کلیه اشخاص است که آنها را امضا می نمایند و در اینصورت عده آنها محدود می گردد و بر حسب قوانین کشورها عده آنها کم و زیاد می شود. در قانون تجارت ایران اسناد تجاری عبارتند از برات، سفته و چک.^۳

-دکتر مرتضی نصیری: اسناد بازرگانی بر حسب تعریف کلی عبارتست از اسنادی که قابل پرداخت به حواله کرد یا در وجه حامل بوده و توسط صادر کننده به امضا رسیده باشند و متضمن تعهد بدون قید و شرط پرداخت مبلغی معین در سررسید معین در آینده یا به صرف مطالبه باشد.^۴

-دکتر بهروز اخلاقی: اسناد تجاری دارای مفهوم دوگانه ای است. بمعنی اعم کلمه اسنادی است که در امر تجارت بین بازرگانان و غیر بازرگانان به کار رفته، هر یک بنا به شکل و وضع خود آثار و خصوصیات را با توجه به مقررات قانونی ارائه می دهند. به این معنی اسکناس، سهام

^۱ - ستوده تهرانی، حسن، حقوق تجارت، ج ۳، تهران: نشر دادگستر، ص ۱۳.

^۲ - عبادی، محمد علی، حقوق تجارت، چاپ پانزدهم، تهران: انتشارات کتابخانه گنج و دانش، ص ۲۲۶.

^۳ - اعظمی زنگنه، عبدالحمید، حقوق تجارت، چاپ پانزدهم، تهران، بی نا، ص ۲۱۸.

^۴ - نصیری، مرتضی، مقدمه بر اسناد بازرگانی، جزوه پلی کپی دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ص ۱.